

Claus Rønlevs bibliotek

Denne søgbare PDF-fil er downloadet fra min personlige hjemmeside www.ronlev.dk.

Det er tilladt at dele PDF-filen med andre, da der ikke er ophavsret til titlen.

Besøg www.ronlev.dk. Måske er der andre af mine mange tusinde artikler og scannede bøger, der har interesse.

Mange venlige hilsener

Claus Rønlev

AALØKKEGAARD

NOGLE BLADE AF AALØKKENS HISTORIE
GENNEM SEKS AARHUNDREDER

AF

GUSTAV RASMUSSEN

MED BILLEDER

I KOMMISSION HOS
DET MILOSKE FORLAG
ODENSE 1916

AALØKKEGAARD

NOGLE BLADE AF AALØKKENS HISTORIE
GENNEM SEKS AARHUNDREDER

AF

GUSTAV RASMUSSEN

MED BILLEDER

*„Stæder kunne tilintetgjøres, Slotte
vorde øde, Tidens synlige Spor
udslettes af Jorden . . .“*

Vedel Simonsen.

I KOMMISSION HOS
DET MILOSKE FORLAG
ODENSE 1916

Til min Faders 50-Aars Fødselsdag
den 13. Maj 1916 er der af nærvæ-
rende lille Skrift — med nogle Æn-
dringer og Forkortelser — trykt
tretten nummererede Eksemplarer
paa krideret Papir.

København, den 3. Juni 1916.

G. R.

Til Fader

Trykt i 300 Eksp.

I.

DENSE er et af de Steder i Danmark, hvis Historie rækker længst tilbage i Tiden. For Aartusinder siden boede her Mennesker, der dog kun har efterladt sig sparsomme Spor. Ældgamle Sagn har knyttet Byens Navn til Odins, og sikkert med Rette. Men selv inden den Tid har der været menneskelige Boliger her, hvad de Rester at Pælebygninger, der er fundet ved den ældste Indsejling til Byen ved Næsbyhoved afgiver Vidnesbyrd om.

Imidlertid fortrængtes de oprindelige keltiske og finske Indbyggere Aartusinder før Kristi Fødsel af de indvandrede Goto-Germaner, som bragte den nye Gudetro med sig. Hvor de havde deres Helligdom, Odins Vi, kan ikke afgøres med Sikkerhed; maaske er det rimeligst at antage, at den laa et Sted mellem Vor Frue Kirke og St. Knudskirke, altsaa paa Aaens Nordside. Den har sikkert ikke ligget paa Nonnebakken, det sydlige, dengang skovbevoksede Højdedrags nordlige Fremspring; derimod er det ikke udelukket, at den har ligget paa den lille Ø Viholm i den daværende Havbugt vest for Næsbyhoved, en Mulighed, der i denne Forbindelse

har særlig Interesse derved, at Viholm har hørt til Aaløkkegaarden.

Den berømte fynske Sprogforsker og Historiker Niels Matthias Petersen (1791-1862), har gjort den Opfattelse gældende, at Odense og nærmeste Omegn var et Hovedsæde for Asernes Dyrkelse. Herfor taler ikke blot saadanne Landsbynavne som Aasum (af *asaheimr*), Bellinge (Beldringe, Baldurs engi ρ : Balders Enge) og Fraugde (Frauede, Frawithæ [Fråviðæ] ρ : Frøjs eller Frejs Skove), men ogsaa Navnet paa Odense By.¹⁾ Det i Knytlingesaga nævnte Odinsve har da maaske ligget paa Viholm. Dette bestyrkes yderligere ved den Omstændighed, at Viholm ligger i umiddelbar Nærhed af Torslund ρ : Tors²⁾ (hellige) Skov, nu en Mark Nord for Aaløkkeskov, idet det ofte var Tilfældet, at Odins Heligdomme laa i Nærheden af Steder, der var indviede til Tor, Hovedguden i den gamle Gudetro. Torslund, der allerede nævnes 1244 (*Silva Thorslund dicta apud Othenas*),³⁾ hørte til Aaløkkegaard indtil 1913, da Marken solgtes fra (se S. 52).

¹⁾ *N. M. Petersen*: „Bemærkninger om danske og norske Stedsnavnes Oprindelse og Forklaring“ i *Nordisk Tidsskrift for Oldkyndighed* II, 35-111, navnlig S. 104-106; jfr. *samme*: *Danmarks Historie i Hedenold*, 2. Oplag, Kbhvn. 1854, I, 110.

²⁾ Muligvis skal dog Torslund afledes af Mandsnavnet *Tord*, jfr. *Johannes C. H. R. Steenstrup* i *Historisk Tidsskrift* 6 R. VI, 379.

³⁾ *Vedel Simonsen*: *Borgruinerne*, Kbhvn. 1813, I, 12 Note 1; jfr. *Christian Molbech*: *Ungdomsvandring i mit Fødeland*, Kbhvn. 1811-15, II, 112 Note 3.

Imidlertid er det muligt, at Viholm skal afledes af Vidjeholmen (∩: den af Vidjer bevoksede Ø). Herpaa kan Formerne „Wiedeholmene“ og „Wideholmene“ i Skøderne af 1768 og 1785¹⁾ tyde. Men bortset fra, at der næppe kan lægges Vægt paa en Stavemaade i Dokumenter fra den anden Halvdel af det 18. Aarhundrede, naar det paagældende Ord maaske er fem-seks Aartusinder gammelt, er det ikke udelukket, at „Wideholmene“ o. s. v. betegner Øen med Vidjer, hvis Navn dog alligevel godt kan gaa langt tilbage i Tiden og oprindeligt være afledet af *ve hólmr*, Viholm, Øen med Offerstedet (for Odin). Det er saaledes ikke nogen urimelig Tanke, at Torslund og Viholm kan høre til de allerældste Navne i Danmarks Sagnhistorie.

I hvert Fald har Egnen Nord for den gamle By i langt højere Grad end Terrænet mod Syd — det nuværende Hunnerupkvarter, fejlagtigt skrevet Hunderup — haft Betingelser for Beboelse. Den Omstændighed, der i væsentlig Grad peger i denne Retning, er, at den ældste Indsejling til Odense var ad Stavisaaen og Næsbyhoved Sø, som stod i direkte Forbindelse med Havet. Terrænforholdene, som de var dengang, støtter i høj Grad Formodningen om en forhistorisk Bebyggelse paa Næsbyhovedsøens Bredder.²⁾

1) Se S. 40-43.

2) *Vedel Simonsen* fortæller (Borgruinerne I, 13), at i Følge „en haandskreven Efterretning af sal. Klokker Kisbye“ „endnu for 30 Aar siden [ca. 1780] saavel Steenankre som heele Skibsnækker ere opgravede af Engen“ i den saakaldte Sømose.

Ved Afgravning af en lille Holm mellem Næsbyhoved Slotsbanke og Møllegaarden (Sydvest for Fuglesangshuset) fandtes der i Juli 1899 Rester af et Bolværk med Fortøjningstolde, bestaaende af tilhuggede og tilspidsede Egetræspæle, der var skjult i Engbunden. Øen bestod af et metertykt Lag Muldjord, hvorunder et lige saa højt Lag fint slemmet Ler af lignende Art, som der fundet i Københavns Frihavn, og nederst Tørvejord. Rester af et rundt Teglstensfundament, Murbrokker og Jernslakker antydede, at Borgsmedien rimeligvis har ligget der. En middelalderlig Jerndolk fandtes paa samme Sted en Snes Aar tidligere.¹⁾ Disse Fund viser, at Byens ældgamle Indsejling, som Venderne benyttede, da de plyndrede Odense 1143, har været i Brug ogsaa i langt senere Tid.

II.

Skønt Odins Navn ikke kan paavises at have Tilknytning til noget bestemt Punkt i eller ved Odense, er det dog uden for Tvivl, at det er efter Odin, Byen har Navn. En urigtig Beretning om, at Odense er opkaldt efter den tyske Kejser Otto III, der 987 udstedte et Immunitetsbrev for et Bispedømme, som skulde oprettes i Odense — her forudsættes altsaa en allerede eksisterende, ret stor

¹⁾ Indberetninger i Nationalmuseets 2. Afdeling (Odense Herred 223/99 med tilhørende Planer).

By — har man navnlig fra tysk Side søgt at begrunde ved at henvise til, at Byen i middelalderlige latinske Skrifter kaldes Otthonia.¹⁾ At denne Form imidlertid ikke kan bevise noget om Navnets Oprindelse, fremgaar deraf, at der kan nævnes en Række forskellige, indbyrdes meget afvigende Skrivemaader, der for manges Vedkommende hver for sig kan lede Tan-

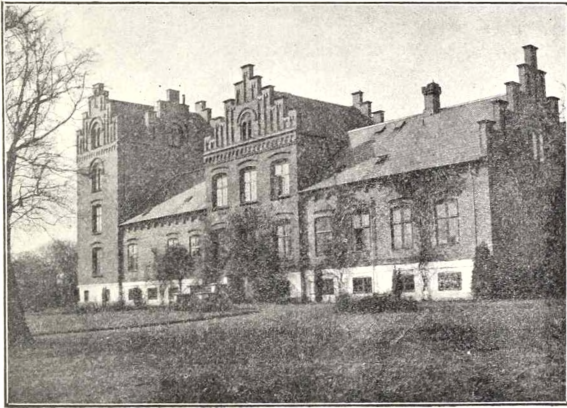

Fig. 1. HOVEDBYGNINGEN SET FRA HAVEN.

ken hen paa urigtige Forestillinger. Saaledes kan følgende nævnes: Otthensby, Othensia (hos Ælnoth), Odanse (Adam af Bremen), Odinsve (Knytlingesaga, hvis „Odinsey“ snarere betegner hele Fyn), Othynsbø, Othonia (Svend Aagesen og Sakso), Ottonia, Ottonium, Othenæ, Othens (Sakso), Othinia, Ottense,

¹⁾ C. T. Engelstoft: Odense Byes Historie, 2. Udg. Odense 1880. S. 3 ff.

Ottense, Ottensehe, Ottinse, Ottinsøe, Ottoneswiga, Odyssæa, Othoniatz, Octonis, Octonie, Uthenshoe og Høtønsøe (Dokument fra 1268).¹⁾

Ligesom man med Hensyn til Bynavnet Odense kan paavise en Mængde forskellige Former, er det naturligvis ogsaa muligt at nævne uensartede Stave- maader af Navnet Aaløkken fra de forskellige Af- snit af den historiske Tid. Men de er dog ikke mere afvigende, end at de giver et fast Udgangspunkt for en Undersøgelse af Navnets Oprindelse.

Da Aaløkkegaard har Navn efter Aaløkken, bli- ver Spørgsmaalet om Oprindelsen af Gaardens Navn ensbetydende med, hvad „Aaløkken“ er afledet af.

I denne Henseende kan det først bemærkes, at Ordets sidste Led, -løkke-, har været en meget al- mindelig Betegnelse for Jorderne i Omegnen af Odense. Paa et Kort fra 1760 i Pontoppidans At- las,²⁾ er der angivet en Mænde Løkker: Skibhus Løkken, Prior L., Bangs L., Graabrødre L., Sorte- brødre L., Christen Jessens L., Mølle L., Eiby L., Bese L. [Bispeløkken], Kirke L., Rødegaards L., Skriver L., Borgemester I. Christensens L., Vognmæn- denes L., og endelig St. Aaløkken,³⁾ begrænset af

1) *Jacobus Langebek*: *Scriptores rerum Danicarum*, Hafniæ 1772 ff, I, 58, 152, 160, 378, II, 429, III, 323, 363 (særlig Note t med de der anførte Henvisninger), 371; *Bidrag til en oldnordisk geographisk Ordbog*, Kbhvn. 1837, S. 262 f.; *Vedel Simonsen*: *Bidrag til Odense Byes ældre Historie*, Odense 1841 ff, I, 1, 7-8.

2) *Erich Pontoppidan*: *Den danske Atlas etc.* III, 426 (Kbhvn. 1767); paa Kortet, der er gengivet i *Engelstoft*: *Odense Byes Historie som Planche IV*, er Løkke stavet med y.

3) Gaarden var endnu ikke bygget, jfr. S. 36-37.

Næsbyhoved Sø, Kræmmermarken, Smedehaven, Borgemester I. Christensens Løkke, Vognmændenes Løkke og Lille Heden.

Det er afgjort det sandsynligste, at den sidste Del af Benævnelsen Aaløkken har ganske samme Betydning her som i de andre Navne paa Markerne omkring Byen. Det er uden for al Tvivl, at Løkke ikke har noget som helst at gøre med „Lykke“ ∴ Held, Lyksalighed, som man kunde fristes til at tro efter den Stavemaade (Aalykke), der indtil nu har været almindelig. Ordet maa derimod afledes af det oldnordiske lykka, et indhegnet Jordstykke (dansk: indhegnet Mark, norsk ogsaa i Betydningen „Lystgaard udenfor en By“.¹⁾) Foruden lig en indhegnet Mark bestemmes Løkke ogsaa som Vang, Toft eller Indelukke,²⁾ hvilket imidlertid ikke ændrer Betydningen væsentligt.

Da denne Derivation af Aaløkken er den eneste mulige, bør Ordet altsaa staves med ø,³⁾ idet „Aa-

¹⁾ *Falk og Torp*: Etymologisk Ordbog over det norske og det danske Sprog, Kristiania 1903, I, 486.

²⁾ *C. Molbech*: Dansk Ordbog, 2. Udg., Kbhvn. 1859, I, 1455; samme: Dansk Dialect-Lexikon, Kbhvn. 1841, S. 338: „Lykke“. Jfr. Danske Lov 3-13-21: „Ingen Bonde maa hugge i sin Gaards tilligendis Skovspart, eller Have og Lykke, uden“ etc.

³⁾ Jfr. Saabyes Retskrivnings Ordbog udgivet af *P. K. Thorsen*, Kbhvn. 1913, S. 136: „Løkke . . . indgærdet Mark“. — Indtil den nyere Tids Begyndelse skreves de forskellige Afledninger af Verbet lukke – Rodordet til Løkke – baade lucke, lycke, løcke og licke uden streng Hensyntagen til de stiftende Betydninger; jfr. *Otto Kalkar*: Ordbog til det ældre danske Sprog (1300-1700), Kbhvn. 1881 ff., II, 858 f.

lykken" er egnet til at fremkalde en ganske vildledende Opfattelse. I denne Form vilde Ordet nemlig for den almindelige Bevidsthed staa som noget, der skulde sættes i Forbindelse med Lyksalighed o. lign. og ikke med Løkke, Indelukke, hvorfor Stave-maaden Aaløkken og Aaløkkegaard ubetinget maa foretrækkes. At det i ældre Dokumenter og af flere

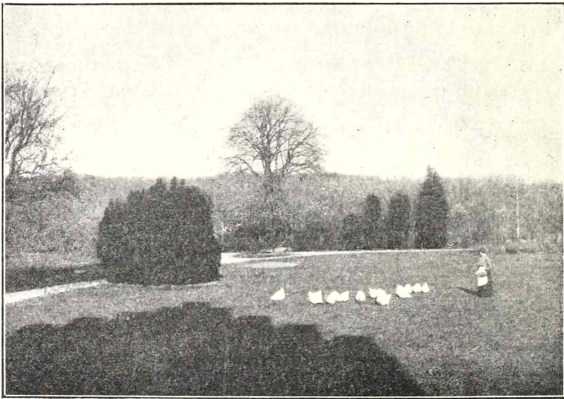

Fig. 2. FORHAVEN APRIL 1916.

Forfattere skrives „Aalykke“, kan ikke tages til Indtægt for den urimelige Ortografi, da de ældste Aktstykker er paa Latin eller oversat derfra og følgelig stadig har y, medens det for nyere Skøder o. lign. og for nogle Forfattere gælder, at de blot følger det paa vedkommende Tid almindelige.

Den i det følgende ofte anførte Historiker Vedel Simonsen (1780-1858) skriver snart det ene, snart

det andet. Inkonsekvensen stammer vel fra, at en ordret Gengivelse af de latinske Kilder og gamle danske Registraturer medfører y, som han saa ikke altid retter til ø, naar han blot refererer.

Den fremragende Forsker Caspar Paludan-Müller, der ligesom Vedel Simonsen og Biskop C. T. Engelstoft har bidraget meget til Odense Bys Historie, og hvis første Værk om St. Hans Kloster i Odense (1831) indeholder flere Oplysninger om Aaløkken, skriver gentagne Gange „Aalykken“ men ogsaa f. Eks. Medellykke; han følger saaledessamme Ortografi som Pontoppidan¹⁾, men utvivlsomt uden et Øjeblik at sætte -lykke i Forbindelse med Lyksalighed el. lign.

Engelstoft har regelmæssigt -løkke.²⁾ Som et Eksempel fra den nyere Tid kan nævnes H. Rasmussen, som skriver Aaløkken, men Aalykkegaard.³⁾

Som ovenfor antydet maa disse varierende Stavemaader blive uden Indflydelse paa Spørgsmaalet om den rette Bogstavering af Aaløkkegaards Navn, naar dettes Oprindelse med Nødvendighed fører til den her hævdede Opfattelse.

¹⁾ Se S. 10 Note 1.

²⁾ *Engelstoft* S. 65, 107, 141, 583 Aaløkken, S. 12, 373, 508, 583 Aaløkkegaard, derimod S. 141 Aalykkegaard om baade den her omhandlede og den ved Nyborg.

³⁾ *H. Rasmussen* i en Artikkel „Fra Aalykkegaardens Historie“ i „Fyns Stiftstidende“ 4. Januar 1915; dog Aaløkkegaard i samme: Vor Frue Kirke i Odense, Odense 1905, S. 22. *Christian Molbech*: Ungdomsvandring, II, 115 Noten og f. Eks. *C. C. Clausen*: Danmarks Byer og deres Mænd VII, Odense og Omegn, Odense 1900, S. 102 har Aalykkegaard, i det hele den hyppigste Stavemaade.

Forstavelsen i „Aaløkken“ volder derimod større Vanskeligheder. Det mest nærliggende vilde uden Tvivl være af aflede den af Aa (Vandløbet). Ganske vist berøres Marken ikke nu af nogen Aa, men maaske har der tidligere løbet en? Netop i denne Egn har Vandløbsforholdene i en usædvanlig Grad skiftet Karakter i Tidens Løb — ligefra Oldtidens brede Indsejling nordøst for Næsbyhoved Slotsbanke, da et af Byens nu højeste Punkter, Flakhaven (∩: Fladhavn) stod under Vand, til Inddæmningen af Næsbyhoved Sø i Midten af det 14. Aarhundrede og til vore Dage, da Køerne græsser paa den gamle Havbund, Engen mellem Aaløkke- og Næsbyhovedskov. Som et godt Eksempel paa disse fra vor Tid saa forandrede Forhold kan efter Engelstoft¹⁾ anføres, at „Næsbyhoved Sø traadte i traadte i to Arme nær til Byen, baade ved Aaløkkegaard og ved nuværende Toldbod, og med 2 andre løb ud imød Nordøst og umiddelbar forenede sig med Havet i Fjorden. Dens Tilløb, Stavis Aa, har vistnok ogsaa engang været meget betydeligere, og naar man tænker sig dens lave Dalløb engang opfyldt af Vandet, kan man forstaa, at den ligeoverfor Nord for Odense liggende Landsby kunde blive kaldt Næsby,²⁾ som beliggende paa Spidsen af det fra Søndersø og Særslev udløbende Høiland. At ogsaa denne Aa og hele Næsbyhoved Sø gav en

1) *Engelstoft* S. 12.

2) Jfr. dog herimod *Vedel Simonsen*: *Borgruinerne* I, 15 Note 2.

god Adgang til Byen for Oldtidens Skibsfart, er en Selvfølge“.

Skønt der saaledes i Aaløkkens umiddelbare Nærhed har været en større Vandrigdom end nu — da kun ved Foraarstid Stavisaaen gaar over sine Bredder, og den gamle Næsbyhovedsø viser sig igen — er Højdeforholdene næppe i den Grad undergaaet en Forandring, at der har løbet en Aa, som kunde tænkes at have givet Marken Navn¹⁾. Paa det ældste Kort over Odense²⁾ findes da heller ikke angivet nogen Aa i dens Nærhed.

Muligheden for at aflede Forstavelsen af et Personnavn kan ikke paa Forhaand afvises. Det Navn, der kan blive Tale om, er Mandsnavnet Alli eller Alle, der i Oldtiden var ret almindeligt. Paa Fyn er saaledes Landsbyerne Allerup³⁾ og Allesø dannet af det, det sidste næppe uden Forbindelse med den ala, hvis Hustru og Sønner rejste ham den store Runesten ved Glavendrup, som Vedel Simonson opdagede i 1806⁴⁾. Da det vel ikke er sandsynligt, at den ved Glavendrup højsatte Alle har givet Aaløkken Navn, kunde det være en anden Alle, som maaske er begravet i den Høj, der ligger i Aaløkkegaards umiddelbare Nærhed.⁵⁾ Hvis Aa-

¹⁾ Derimod kan Aaløkkegaard i Avnslev Sogn ved Nyborg have Navn af Vindinge Aa, jfr. *Engelstoft* S. 141, Note 2.

²⁾ Jfr. S. 30.

³⁾ Se f. Eks. *Sigurd Nygård* i *Historisk Tidsskrift* 7 R. I, 94.

⁴⁾ *Ludvig F. A. Wimmer: De danske Runemindesmærker* II, 379 o. fl. St.

⁵⁾ Højen, der maaler 10.8 Meter, ligger i Forreste Skov tæt Nord for Gaarden.

løkken er opkaldt efter en Mand af dette Navn, maa den ældste Form være Allykke i Lighed med Allesø. Paa to latinske Dokumenter fra 1352 og et fra 1361 finder man da ogsaa Alycchæ, Alyc og Alyckee; 1374 og de følgende Aar kaldes det derefter Aalycke o. lign. Imidlertid taler Sandsynligheden for, at disse ældre Varianter blot er latiniserede Former af det danske „Aaløkke“, thi hvorledes skulde det ellers forklares, at Ordet i det 14. Aarhundredes anden Halvdel undergaar en saa væsentlig Forandring?

Det synes ikke rimeligt at antage, at der i Benævnelsen Aaløkken skulde spores Navnet paa det nu ukendte Sted Aalevad, som atter skulde staa i Forbindelse med Aalekrog, et Sted paa Aaløkkegaards Mark, „hvor der endnu om Foraaret ofte samler sig Aal“¹⁾. Ved at sammenligne Aaløkkeegnen med Terrænet ved Aalevadsgaard i Godsted Sogn paa Lolland vil man finde saa mange Ligheder, at man føres ind paa den Tanke, at de to lignende Navne for ensartede Steder har samme Rod. I Beskrivelsen af Aalevadsgaard hedder det, at tæt ved Gaarden „ligger det langstrakte Voldsted . . . hvorpaa Bispegaarden Aalevad har ligget. Voldstedet . . . er paa de 3 Sider omgivet af side Enge og har vistnok i sin Tid været omflydt af Vand, som har staaet i Forbindelse med Røgbølle Sø og den lille, nu udtørrede Godsø Ø. for Aale-

¹⁾ *Engelstoft* S. 141.

vadsgd." ¹⁾ Naar to Egne, der har saa meget fælles, bærer Navne, hvis Forstavelse er ens, synes det rimeligere at søge Oprindelsen i en Betegnelse paa Naturforholdene fremfor at lade det ene Navn (Aalevadsgaard) staa uden Forklaring og aflede det andet (Aaløkkegaard) af Aal.

Forklaringen maa da findes i det oldnordiske åll, Strømløje, ²⁾ hvilket Ord vistnok ogsaa ligger til Grund for Byen Aalborgs Navn, ³⁾ der har lige saa lidt at gøre med Aal som Aaløkken har det. Det lange, betonedede å i åll gaar i Modsætning til a'et i Personnavnet Alli hurtigt over til dansk aa, saaledes at man utvivlsomt i dette Ord har Forklaringen paa „Aaløkke“, der altsaa betyder den (indelukkede) Mark, der ligger ved Strømmen. Denne Afledning synes i hvert Fald naturligere end de ovenfor nævnte.

---

¹⁾ *J. P. Trap*: Kongeriget Danmark, Kbhvn. 1898 ff, III, 260. Det fortælles, at Biskop Gisico, Ophavsmanden til den nuværende St Knuds Kirke i Odense, opholdt sig meget paa Aalevadsgaard.

²⁾ *C. Molbech*: Dansk Dialect Lexikon, Kbhvn. 1841, S. 3: Aal, en: En Vandrende i Engen; isl(andsk) åll: det dybeste i Flodbunden etc. *Falk og Torp*: Etymologisk Ordbog I, 3 (Aal III): „dyb rende i elv, sund eller fjord, dyb dal mellem fjelde, fure eller stribe langs dyrs ryg“.

³⁾ *Trap*: Danmark IV, 381: „Alasund var Navnet paa Limfjorden fra Hals til Egholm“; andre vil aflede Aalborgs Navn af *alak*, Hov, Tempel; dette kan snarere tænkes for Aalborgs Vedkommende end for Aaløkkens, om end det nærliggende Torslund og Viholm ganske vist netop tyder paa, at denne Egn har været et Centrum for den hedenske Gudedyrkelse.

III.

Den ældste Efterretning man har om Aaløkken
— den Mark, hvorefter Gaarden har Navn er

Fig. 3. INDKØRSLEN SET FRA ALLEEN.

et Dokument fra 1280, hvorved Magistraten i Odense
giver de nyligt indvandrede Johannitermunke (St.
Hansbrødre) Lov til at lade deres Køer græsse der;

dengang, paa Erik Glippings Tid, ejede Odense By altsaa Aaløkken. Denne Tilladelse blev 130 Aar senere (1410) fremlagt af Urias Jacobi, der paa dette Tidspunkt var Prior for St. Hansbrødrene.¹⁾ Fra denne uanselige og beskedne Begyndelse udviklede Klosters Ejendomme sig i Tidens Løb ganske overordentligt.

Et Par Menneskealdre efter at Aaløkkens Navn dukker op i Historien, nævnes det atter, denne Gang i en Købekontrakt og det tilsvarende Skøde. Den 29. November 1352 erklærer nemlig Odenseborgeren Niels Mikkelsen, at han til Niels Marsvin har solgt hele sin og sin Broder Jakob Mikkelsens Lod i Aaløkken med Marker, Enge, Skove og Græsgange, som de havde arvet efter deres Fader, og at Købesummen er berigtiget. Faa Dage senere bevidner Byfogeden i Odense, Hans Nyborg, og seks Borgere, hvoriblandt den nedenfor nævnte Rikard Rejnicksen, at Niels Mikkelsen Marsvin paa egne og Broderens Vegne har skødet Niels Marsvin hele den efter Faderen arvede Lod i „Alyc“.²⁾

¹⁾ *C. Paludan-Müller*: Om St. Hans Kloster i Odense. Indbydelsesskrift til Odense Cathedralsskole 1831, S. 14: „... det er en Aar 1280 af Odense Magistrat meddeelt Tilladelse paa Fægang i Aaløkken for St. Hans Brødres Kreaturer“. Jfr. *Vedel Simonsen*: Bidrag til Odense Byes ældre Historie, Odense 1842 f., I, 1, 177 og *Engelstoft* S. 64 f.

²⁾ Disse to Dokumenter er bevaret i Original i Rigsarkivet (Odense Herred Nr. 35 og 36); de er skrevet paa Pergament og har været forsynet med henholdsvis et og syv Segl. Købekontrakten af 29. November 1352 lyder i Uddrag:

...Nicholaus michælls[on] civis Otthoniensis ... Recognosco, me viro

Ved Pinsetid 1361 pantsatte Henrik Persen og Per Henriksen deres Jord i „Alyckee met sin tilliggelse“¹⁾ til Rikard Rejnixsen, om hvem det iøvrigt vides, at han var en velhavende Mand, som havde skænket Midler til Franciskanerne i Odense.²⁾ Hen-

disc. nicholao marswin . . . omnem partem meam et fratris mei Jacobi michælss[on] in alycchæ, . . . videlicet in agris pratis silvis pascuis . . . nos . . . post patrem nostrum contingentem, vendidisse et plenum . . . pretium reportasse . . . sigillum . . . meum . . . Datum vigilia . . . Andree.

Skødet med Vidnernes Navne af 3. December 1352 lyder:

. . . Johannes nyborgh advocatus Otthoniensis, bertoldus skeumær, sacerdos, jacobus papæ, riquardus reynichini, johannes thomæss[on], yschæss[on] [Eskesen?] et nicholaus hinrichss[on] cives ibid . . . Noveritis . . . nos . . . 2. fer. post festum andree in placito civili Otthoniensi . . . vidisse . . . quod nicholaus michælss[on] dictus marswin tam ex parte sua quam fratris sui jacobi michælss[on] nicholao marswin omnem partem suam in Alyc [chæ], ipsos post mortem patris sui . . . contingentem, scotavit . . . Sig. nostra . . . Datum etc.

Jfr. *Vedel Simonsen*: Bidrag I, 1, 48 og *Kr. Erslev*: Fortegnelse over Danmarks Breve fra Middelalderen (Repertorium diplomaticum regni Danici mediævalis), Kbhvn. 1894 ff, II, 17.

¹⁾ Pantebrevet nævnes i „registrum pro Feonia de literis inventis in castro *Woordhinburg* sub anno dni mcdlxxi [1476] circa festum xi milium virginum“ i De ældste danske Archivregistraturer, Kbhvn. 1854 ff., I, 107: „Item at Henric Perssön oc Per Henricssön j pantsatte *Riquard Reynickssön* borger i Othens theris jord i *Alyckee* met sin tilliggelse. Datum anno dni mcccclxi in vigilia pentecostes“. I Registruret fra 1551 over Brevene paa Folen paa Kallundborg Slot (anførte Værk IV, 39) betegnes Pantebrevet som „et breff, i huilcket *Henrick Pederszen* og *Per Henrickszen* j pant setter *Marquardt* (sic) *Requordszen* theris jord j Aalycke“. Jfr. *Vedel Simonsen*: Bidrag I, 2, 54.

²⁾ *Vedel Simonsen*: Bidrag I, 2, 48 f. *Jacobus Langebek*: *Scriptores rerum Danicarum*, Hafniæ 1772 f., I, 308: „Anno Domini MCCCLIV Otthoniæ floret vir dives Richardus Reymigson“ (af en Kronologi af den odenseanske Læge og Historiker Cornelius Hamsfort den Yngre, † 1627). Rikard Rejnixsen ejede ogsaa Gods

rik Persen er maaske den Henrick Pædersson de Næsbyhovet, der nævnes i et Gælds-brev nogle Aar tidligere (1337).¹⁾ Per Henriksen er rimeligvis hans Søn.

Bemærkningen hos Trap²⁾ om, at Aaløkkegaard allerede nævnes i 1361, hviler vistnok udelukkende paa Udtrykket „theris jord i Alyckee met sin tilliggelse“. Om man heraf er berettiget til at slutte, at der paa det Tidspunkt laa en Gaard i Aaløkken, synes noget tvivlsomt.

Rikard Rejnixsen maa være død senest 1374, da hans Enke og hans Søn Robert det Aar oplod Valdemar Atterdag al den Jord, hun havde i Aaløkken og Huslund med Eng Skov og al anden Tilliggende, som Henrik Pedersen havde pantsat til dem.³⁾

Robert Rikardsen (Rikard Rejnixsens Søn) næv-

længere borte fra Odense. Saaledes pantsatte han 1367 til „Hr. Benedictus von Avelde Gotz i Gammeltofte Soghen i Fynn og Dreyslette i Bogherret i Fynn, som Tydeman Gröning for II c (200) Marck haffde i pant af Niels Brock, burger i Othens“.

¹⁾ *Vedel Simonsen*: Borgruinerne, Kbhvn. 1813, I, 23; *samme*: Bidrag I, 2, 32.

²⁾ *Trap*: Danmark III, 401.

³⁾ Brevet nævnes i det S. 20 Note 1 anførte Vordingborg-Registratur i Arkivregistraturer I, 107: „Item at *Aleke Ryquardi* efterleue [Enke] oc *Robert* hennes søn borger i Othens vplade koningh *Woldemar* all then jordh, som hvn haffde i *Aalyckehuslundh*, [∴ Aaløkken og Huslund] met eng skov oc al annen tilliggelse som the j pant haffde aff Henrick Pethersøn. Datum anno dni mcccclxxiiij jn crastino Sancti Andree“. Jfr. *Vedel Simonsen*: Bidrag I, 2, 61 f.

nes 1386 blandt bekendte Borgere i Odense og fire Aar efter var han en af Borgmestrene.¹⁾

Af et Bekræftelsesbrev, som Lunds Ærkebiskop Peter udstedte i Odense den 23. Februar 1423, fremgaar følgende: Kirkeværgen Rejneke Rikardsen indrømmede den 2. September 1381 paa Odense Byting at have overværet, at det var blevet bekendtgjort, at hans Søster Katerine ved Faderens Død havde faaet nogle Ejendomme som Arv, nemlig et Hus i den vestlige Del af Odense ved Siden af hans eget, som hans Fader havde købt af Hillebrand Robertsen, en Grund, der laa mellem St. Albani Kirkegaard og Johannes Degns Gaard, som Jakob Mynter tidligere havde ejet, og udenfor Byen en Lod, kaldet Aaløkke [Aalykkæ]; hans Moder, Aleka Robertzdotter var til Stede og samtykkede, og ingen nedlagde Indsigelse; paa samme Dag og Ting gav Aleka paa egne Vegne Afkald paa Arv, fordelte „de Jorder, der kaldes Wlfækilsrydh“,²⁾ mellem sine Sønner paa rigtig Maade og tilskødede Katerine (Datteren) to Huse mod Vest ved Siden af den Grund, hvor Henrik „Beledemæster“ tidligere

¹⁾ *Langebek*: Scriptorum etc. I, 315 („vir magnæ æstimationis“); *Vedel Simonsen*: Bidrag I, 2, 70 og 72; *Engelstoft* S. 541.

²⁾ 1449 nævnes en Skov Nordvest for Odense, kaldet Ulfe-kylsrud, hvorved der maaske sigtes til samme Egn (muligvis Ulkendrup ved Dallund eller Ulstrup i Vigerslev Sogn). *Paludan-Müller* S. 17; *Vedel Simonsen*: Bidrag I, 2, 138-139.

boede; disse Huse havde hun arvet ved Margarete Hillebrandzdaters Død'.)

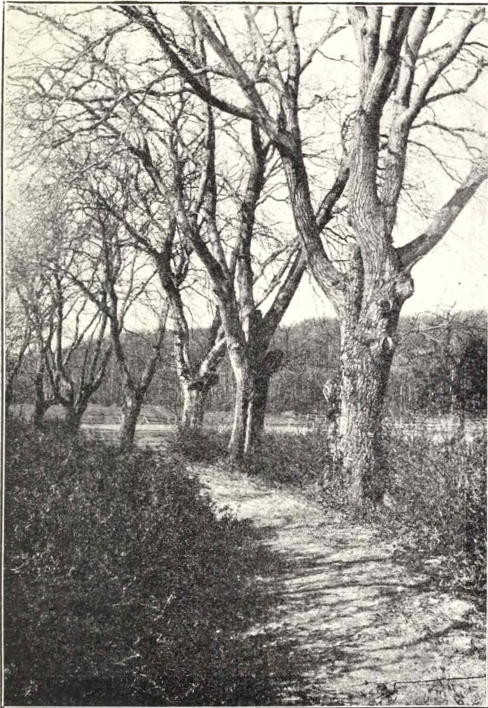

Fig. 4. VALNØDDETRÆER I AALØKKEGAARDS HAVE.

Den i Brevet nævnte Aleke Robertsdatter maa være den samme, som er omtalt S. 21; hun var

¹⁾ Et fyldigt Uddrag af den latinske Original, der bevares i Rigsarkivet (Odense Herred Nr. 52), er trykt i *Kr. Erslev: Repertorium* III, 311. *Vedel Simonsen* nævner Brevet i sine Bidrag I, 2, 110.

altsaa gift med Rikard Rejniksen og havde mindst tre Børn, nemlig Datteren Katerine, der i Følge Brevet af 1423 bl. a. arvede Aaløkken efter sin Fader Rikard Rejniksen, og Sønnerne Rejneke Rikardsen (opkaldt efter Faderen) og Robert (opkaldt efter Morfaderen); Robert nævnes 1374 (se S. 21).

Saaledes ejedes Aaløkken paa den Tid, Brevet udstedtes (1423), af en Datter af Rikard Rejniksen, til hvem Henrik Persen og hans Søn havde pantsat den i Aaret 1361, med mindre man vil gaa ud fra, at Aleka Robertsdatter ikke er Rikard Rejniksens Hustru, men hans Sønedatter (opkaldt efter Farmoderen), hvilket dog er usandsynligt. I saa Fald bliver Katerine en Datterdatter af Rikard Rejniksens Søn Robert. Da Robert Rikardsen 1429 skøder Aaløkken, Torslund m. m. til sin Søstersøn Anders Lyrt,¹⁾ maa det antages, at dennes Moder er den lige omtalte Katerine, der saaledes synes at være død i Aarene 1423-1429. Hendes Mand har vel heddet Jens [Andersen?] Lyrt. Hun har dog ikke ejet hele Aaløkken, idet Niels Jensen Lyrt [hendes Søn?] allerede 1418 pantsætter sine Ejendele i Odense, Aaløkken og Ulvekilsrød til sin Broder [Anders Lyrt?] for fire Sølvdenarier.²⁾

¹⁾ *Kr. Erslev*: Repertorium III, 848, hvor ligeledes Odense Bytingsvidne fra 1430 angaaende det samme nævnes; jfr. De ældste danske Arkivregistraturer V, 638, Note 3.

²⁾ Om Anders Lyrt vides det, at han skødede Commenderen i St. Knuds Kloster „en Jord og Skov kaldet Ulfekylsrut Nordvest for Odense mod en Gaard i Nythesløf i Ottrup Sogn“, hvilket fremgaar af et Landstingsvidne fra 1449. 1470 stadfæster

Ved Midten af det sekstende Aarhundrede (1558) blev der optaget et Registratur over Brevene i St. Hans Klosters Arkiv.¹⁾ I denne Fortegnelse, der nu opbevares i Rigsarkivet, nævnes under Litra P: „Pergamenttzs och papiersbreffwe 38, liudenndis omm Aalycke, Torslund och frii fiskerii vdti szøenn till sancti Hannsis closter“. Tre af disse Breve haves i Original og er omtalt S. 19-20, 22-24.

Om nogle af de øvrige har man derimod Efterretning i „Vedel Simonsens Indberetninger angaaende Odense Byarchiv og andre Provincialarchiver 1811. 1814“, en Rapport, der ligeledes findes i Rigsarkivet. Fra denne Indberetning stammer følgende Oplysninger om Aaløkken.

Et Odense Bytingsvidne fra 1432 meddeler, at fra den Tid Kong Valdemar først lod støve og dæmme Søen ved Næsbyhoved, havde Rikard Rejnixen og efter ham Sønnen Robert haft og brugt frit Fiskeri paa sin egen Grund i denne Sø, nemlig fra Aaløkken, Hundslund, Ulveskilsrød og den i Søen beliggende lille Ø Torslund.

Biskop Magnus i Odense det af otte „Dannemænd giorte Skifte mellem Anders Lyrth og hans Søster“, og 1473 faar Per Nielsen af Kerteminde ved Rettertingsdom tilkendt „den Arv, der var skiftet mellem Anders Lyrt og hans Søster“. — Arkivregistraturer V, 638 Note 3; jfr. *Paludan-Müller* S. 17.

¹⁾ „Register paa hwess brugelige breffue, somm fantis vdi sancti Hannsis closter vnder Knud Rosis giemme och forwarinnng, offuersætt wedth ossz efftersc ne Christoffer Søffrennsenn, som waar schriffuere vdi sancti Hannsis closter, her Knud Rose och meg Lawge Brockennhwssz aar effter Gudtzs byrd 1558 thenn 15. dag julii“. — Arkivregistraturer V, 605-11, 638 især Note 3.

Provst — senere Biskop — Carl Rønnov ved Frue Kirke i Odense, mageskiftede 1465 Aaløkken (han ejede dog sandsynligvis kun en Del af den) mod to Gaarde i Birkende, Grønnegaard i Gæstelev Sogn og en Gaard i Gæstelev By med Forstanderen (Commenderen) ved St. Hans Kloster, Peder Frederiksen.¹⁾

To Menneskealdre senere (1499) vinder Per Nielsen af Odense Lavhævd paa Store og Lille Torslund.

1500 erklærer Per Persen af Odense, at hvis han nogensinde sælger eller pantsætter sin Andel af Aaløkken, „da skal Klostret skee første Tilbud og være samme nærmest“, og samme Aar skøder han og Peder Andersen af Assens deres Del af Marken til Klostret.²⁾

Atter paa Frederik I.s Tid udvidede St. Hans Kloster sin Ejendomsret over Jorderne Nord for Odense, idet Borgmester Jep Unkersen solgte et Stykke af Aaløkken for 300 Mark dansk, som Prioeren i St. Hans udstedte Bevis for i 1531.³⁾

Paa dette Tidspunkt var Klostret, der efterhaanden var kommet i Besiddelse af større og større Dele af Aaløkkemarkerne, endvidere Ejer af Aaløkkeskoven.

¹⁾ I Modsætning til de tre følgende stammer denne Meddelelse ikke fra Registraturet fra 1558. *Paludan-Müller* S. 18; *Vedel Simonsen*: Bidrag I, 2, 163.

²⁾ Fra 1502 nævnes Peder Andersen af Assens' Pantebrev til Klostret paa hans Andel i Aaløkkemarken, hvilket synes at være i Strid med Skødet fra 1500.

³⁾ Arkivregistraturer V, 638 Note 3; *Kr. Erslev*: Repertorium III, 849; *Paludan-Müller*: S. 22; *Vedel Simonsen*: Bidrag II, 1, 68 og 73.

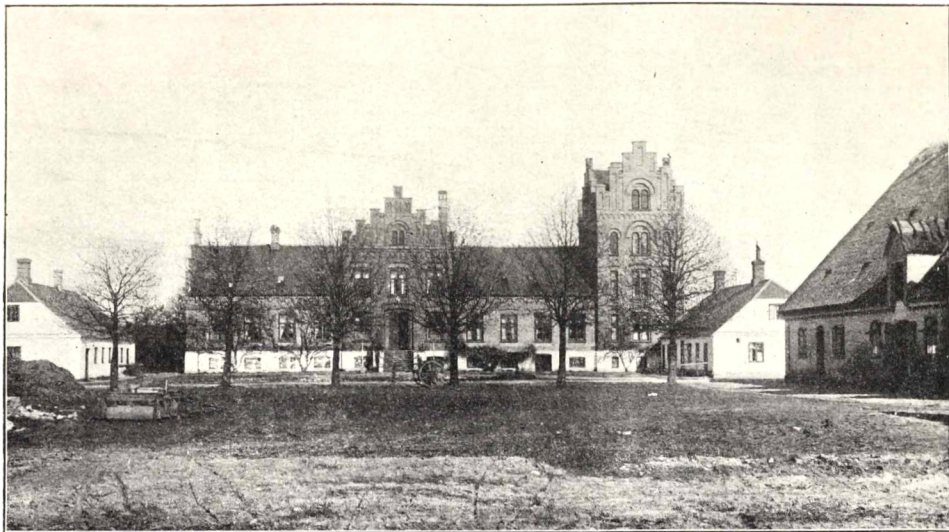

Fig. 5. HOVEDBYGNINGEN SET FRA VEST (JOHANNEVEJ).
Længst til venstre Mejeribygningen, til højre Forpagterboligen og en Del af Hestestalden.

Dette fremgaar af et Birkebrev, som Frederik I udstedte til Peder Ebbesen paa Næsbyhoved under et Ophold paa Gottorp den 10. Januar 1528. I dette Brev, der fastsætter, „att huadt brøde, som fallder ther vdindenn for^{ne} marckeskell, thett schall rettis och bødis ther paa bircketynget vdi for^{ne} byrck“, hedder det nemlig under Opregningen af Birkets Grænser, at de gaar „fyrstt vpp att Ellmosze aa [Odense Aa] och emellom Karroppe, saa wp att Otthensze och Nesbyhoffwitz marck och emellom bispenns iordt och Nesbyhoffwitzs iordt, emellom S. Hanss iordt och kronnens iordt, emellom Nesbyhoffuitz søø och S. Hanss skowg, Aalycke och reett westtenn opp till Taroppe landt“ etc.¹⁾

Endnu i kort Tid stod Næsbyhoved Slot, hvor Frederik I gentagne Gange opholdt sig i Aarene indtil sin Død; men under Grevens Fejde blev det indtaget og ødelagt af „vilde Borgerhobe“,²⁾ og Lensmændene tog Bolig i St. Hans Kloster, der to Hundrede Aar senere (1719-20) blev ombygget af Frederik IV. I denne Skikkelse er det bevaret næsten uforandret til vore Dage.

¹⁾ *Erslev og Mollerup*: Kong Frederik den Førstes danske Registranter, Kbhvn. 1879 S. 151 f. Mindre nøjagtigt i *Vedel Simonsen*: Borgruinerne I, 41-43; jfr. *Paludan Müller* S. 24; *Vedel Simonsen*: Bidrag II, 1, 176; *Regesta diplomatice historię Danicę*, Havnix 1847 ff, I, 831; samme Værk, 2. R. I, 2, 1442.

²⁾ *Vedel Simonsen*: Borgruinerne I, 43-44; samme: Bidrag II, 1, 179, 183, 187, 195; jfr. *Paludan-Müller*: Grevens Fejde, Odense 1853 f, I, 247.

IV.

1374 vides det, at „burgemester radmen oc gantze menehet j Othens skøthe koningh Woldemar een marck som hedher Kiæthiloffhet lighendis nordhen wiidh Bastebech till Alycke“.¹⁾

Med Sikkerhed kan det næppe afgøres, hvad det besynderlige Navn „Kiæthiloffhet“ betyder; tilmed er Læsningen af det paagældende Sted i Vordingborg-Registraturet fra 1476, hvor det forekommer i det anførte Brev hundrede Aar tidligere, ikke sikker; maaske skal der staa „Kiæthloffhet“. Men heller ikke denne Form leder Tanken hen paa nogen Mark i Omegnen af Odense. Det er dog muligt, at Navnet er en forvansket Form af „Kluset“,²⁾ den almindelige Betegnelse for Hellig Trefoldigheds Kapel ved Næsbyhoved.³⁾ Denne Helligdom nævnes 1509, da Kong Hans' Dronning Christine Søndag efter Pinse (den 3. Juni) gav fire Skilling til „Temme, han skullde offre vdi thee helge trefoldighedz capelle fore Nesbyhoffuit“.

„Tredie poskedagh“ (den 2. April) 1521 ofrede Dronningen igen i Helligdommen ved Næsbyhoved, idet

¹⁾ Arkivregistraturer I, 114; *Vedel Simonsen*: Bidrag I, 2, 61 *Engelstoft* S. 90 Note 4.

²⁾ Kluset afledes af latinsk *claustrum*, Indelukke, Kloster, eller *clausum*, indelukket, og svarer saaledes til Løkke i „Aaløkken“.

³⁾ *Erslev og Møllerup*: Kong Frederik den Førstes danske Registranter, Kbhvn. 1879, S. 254 nævner, at Henrick Hanszenn den 22. Juni 1530 „fick presentationem paa Liungby [Lumby] kyrke mett helligtrefoldigheds capell kalindis Kluszet“.

hun den Dag gav 28 Skilling „till messependinge, offerpendinge oc wdi blocken i klwsett“.¹⁾

Forøvrigt vides kun meget lidt om dette gamle katolske Kapel, der blev nedlagt nogle Aar senere, idet Kristian III 1545 skænkede det til Deling mellem Graabrødre Hospital „til dets Bygnings Behov“ og Lumby Kirke.²⁾

Det fremgaar af Teksten til Kortet i Fugleperspektiv fra 1593,³⁾ at Kluset var det Sted, „hvortil derfordum var stærk Tilstømning af Folk for Helligdommens Skyld“ (locus vul. Clusit ad quem ob religionem magnus olim populi concursus fuit). Da Kobberet til Kortet er stukket 1593, er det i denne Forbindelse mindre væsentligt, at det ikke nøjagtigt vides, hvornaar den forklarende Tekst er skrevet. I hvert Fald er den affattet efter Frederik II.s Død den 4. April 1588, da den om ham bruger Udtrykket „bonæ memoriæ“, men inden Kristian IV.s Kroning den 19. August 1596, idet han omtales som „nunc electo Regi Da-

¹⁾ *William Christensen*: Dronning Christines Hofholdningsregnskaber, Kbhvn. 1904, S. 322 og 410. *Vedel Simonsen*: Bidrag I, 1, 149 gengiver de anførte Steder mindre nøjagtigt, saaledes 1508 for 1509.

²⁾ Tegnelser over alle Lande 1545: „Item klusitt her vden fore Odense haffuer kon. mtt. wnt halffdelen att mue bruges oc nyttes till hospitalens byggenings behoff och anden halffdelen till Lyngbye [Lumby] kircke“. *Danske Magazin* 4. R. I, 95.

³⁾ *Georgii Braunii*: Urbium praecipuarum mundi theatrum V, 629 (Tonius III af Civitates orbis terrarum, Amsterdam 1612 ff). Det smukke mangefarvede Kort bærer Indskriften: Otonium, Othenarum, sive Othoniæ civitas, Fioniæ Insularum Daniæ Regni amænissimæ tertillissimæque Metropolis, vulgo *Odensch* [Odenseh?]. Episcopatus dignitate præfulget etc

niæ". Forfatteren er sandsynligvis Odenseaneren Cornelius Hamsfort den Yngre, i al Fald en Mand med Lokalkendskab.¹⁾

Skønt Helligdommen i Kluset saaledes tidligt forsvandt, blev Navnet bevaret op igennem Tiderne. I sine Bidrag til Odense Byes ældre Historie, der væsentligst er skrevet 1811, siger Vedel Simonsen: „Kluset var nemlig et Sted udenfor Nørreport, hvis Navn endnu har vedligeholdt sig, og hvor der i gamle Dage (hvad ogsaa Navnet synes at tilkendegive) maa have været en Eremitbolig eller et Capel . . . Og der skal endnu (i Følge Hr. Overretsassessor Schönheyders velvillige Meddelelse) i den saakaldte Klusetgaard for nogle Decennier siden have været opbevaret en stor Perle, som i mange Aar havde været meget søgt for sine vidunderlige helbredende Egenskaber.²⁾

Klusetgaarden solgtes ved Auktionen over Ryttergodset i November 1764 til Beboeren for 1472 Rdr. 1 Mk. 12 Sk., medens Lille Kluset blev tilslaaet Sr. Sested for 211 Rdr.³⁾

¹⁾ *Engelstoft* S. 270, 525 f.

²⁾ *Vedel Simonsen*: Bidrag II, 1, 143; jfr. *samme*: Bidrag II, 2, 201: „Manden i Kluset“; III, 1, 26: Peder Christensen i Klues, til hvem og flere andre Særlevmarken blev bortfæstet i Følge Frederik II.s Stadfæstelse af 4. Juni 1585 paa det af Lensmanden Breide Randtzov tidligere udstedte livsvarige Fæstebrev, se *L. Laursen*: Kancelliets Brevbøger 1584-1588, Kbhvn. 1906, S. 319; *Vedel Simonsen*: Borgruinerne I, 50 har fejlagtigt 1581.

³⁾ *[Iversen]*: Almeennyttige Samlinger til Hiertets Forbedring, Kundskabernes Udbredelse og stundom til Moerskab (Odense 1791), XXII, 146. Titelbladene i disse kaotiske Samlinger er ud-

Ligesom man i den katolske Tid — særlig i Begyndelsen af det 16. Aarhundrede henimod Refor-

Fig. 6. DEN STORE BØG.

mationen — valfartede til Hellig Trefoldighedskapellet, hvis gængse Navn var Kluset, og ved Midten

styret med en Vignet, der meget å propos bærer Indskriften: „Smagen er ulige“. — De to Klusetgaarde var ved Auktionen skyldsæt for henholdsvis 7 Tdr. 5 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. og 2 Fdk. 2 Alb.

af det 18. Aarhundrede drog til Klusetgaarden for at søge Helbredelse ved den undergørende Perle, saaledes gjorde Odensefolkene i det 19. Aarhundrede i lang Tid Udflugter til et Sted i Nærheden af Kluset, nemlig Skoven ved Karolinekilde, der er opkaldt efter Kristian VIII.s Dronning, Karoline Amalie, og som 1837 blev indviet af Biskop Plum paa Dronningens Fødselsdag den 28. Juni.

I de seneste Aar er navnlig Næsbyhovedskov med Friluftsteatret og Aaløkkeskov (baade Forreste Skov, Storskoven og Snapindskoven) blevet meget søgte som Udflugtssteder.

V.

De udstrakte Ejendomme, som St. Hans Kloster havde erhvervet i Katolicismens sidste Aarhundreder, maatte ved Reformationen dele Skæbne med saa mange andre kirkelige Besiddelser, idet de blev forenet med Næsbyhovedlenet og Bispegodset, som inddroges under Kronen. Disse Distrikter blev senere brugte til Græsning af Rytterheste. Engelstoft siger i Anledning af deres Salg i 1764: „ . . . det var til ubodelig Skade for Byen, at de Marker, som engang i Fortiden havde været Bymarker, ikke bleve erhvervede, da Lejligheden tilbød sig 1764: Regeringen lod nemlig da Ryttergodset sælge, og Byen maatte se paa, at de Jorder, som stode umiddelbar op til Husene, gik ved Auction over i privat

Eie til at danne de to Herregaarde, Aaløkkegaard og Marienlund".¹⁾

Marienlund blev oprettet 1765 af den bekendte Kornkøbmand Peter Eilschou, der havde købt Jordegodset tilligemed Broby Kirke for 144,759 Rigsdaler. Eilschou købte ogsaa St. Knuds Klosters Ladebygning, hvorpaa han i Aarene fra 1776 til 1781 lod opføre de saakaldte Eilschous Boliger for Enker og trængende. Kort før sin Død (1783) gav han 8000 Rd. til et nyt Spir paa St. Knuds Kirkes Taarn, der ellers skulde have været dækket af en Kuppel. I Kirkens sydlige Sideskib hænger et Epitafium over ham. Hans Enke, Anna Marie Becker (1719-1799), gav 5000 Rd. til Vandværkets Udvidelse; Ægtefællerne efterlod sig et Legat paa 107,412 Rd.²⁾

Ved Auktionen over Ryttergodset den 14. November og følgende Dage 1764 købtes de Jorder hvoraf Aaløkkegaard blev oprettet, af Borgmester Holm for 35,932 Rdl. 94 Sk., altsaa knap en Fjerdedel af den Sum, Eilschou gav for Marienlunds Jorder.³⁾ Størrelsen af de to Gaarde

¹⁾ *Engelstoft* S. 373. Jfr. *J. Lauritsen*: Odense og nærmeste Omegn i Billeder, Odense 1874, S. 115.

²⁾ Peter v. Westen Eilschou var født 28. Januar 1713 og døde 28. Oktober 1783. *Dansk biografisk Lexikon* IV, 471. Foruden at være Storkøbmand havde han Stempelpapirsudsalg; hans Kone averterede med Hamborger oplagt Mælk til seks Skilling Portionen og Fløde til 12 Skilling Potten. *Engelstoft* S. 347, 360, 373, 398 f., 419, 461 f. Om Marienlunds senere Historie se *Trap*: Danmark III, 402.

³⁾ I Auktionskatalogen — „*Specification* paa efterskrevne Jorde-Gods, Kierker og Tiende udi Fyen, som efter udgangne

var da ogsaa forskellig; medens Marienlund var sat til en Hovedgaardstakst af 90 og Bøndergodset til 562 Tønder Hartkorn i 1801, da den tilligemed Allesø Kirketiende solgtes til Justitsraad Hansen og Kancelliraad Hillerup for 187,000 Rd., var Aaløkkegaard, da Borgmester Holms Bo ejede den, kun sat til en Hovedgaardstakst af 65 og Bøndergods 230 Tønder Hartkorn.¹⁾

Holm fik tilslaaet „Aaløkken med Torslund, Smedehaugen, samt Brassen og Wideholmene“, der var skyldsatt til godt 41 Tdr. „Ager og Eng samt Skov- og Mølleskyld“, for 247 Rdr. pr. Td. (ialt 10,183 Rdr. 3 Mk.) Samtidig erhvervede han St. Hans Lade for 601 Rdr., og sammen med to andre (den ene var Eilschou) købte han Ladegaardsskov paa begge Sider af Skibhusvejen for 1130 Rdr. pr. Td. (ialt 19,708 Rdr. 2 Mk. 4 Sk.) foruden en Del Bøndergods.²⁾

„Hans Kongelig Majestæts Etats-Raad og Amt-

trykte *Placat* af Dags Dato til Forhandling vorder opbuden“ — meddeles det under Rubriken St. Hans og St. Knuds Kloster, at der aarlig svares 22 Rdl. „i Huus og Hovnings Penge“ „af Brassen og Wiedeholmene udi Næsbye Hoveds-Søe under Aae-Lykke Marken og Christian Stitzer udi Odense paa Livs-Tiid er til Fæsted“.

¹⁾ Den nøjagtige Taksering lød paa 64 Tdr. 4 Skp. 2 Fdk. 1 Alb. Ager og Engs Hartkorn og 1 Skp. 1 Fdk. Skovskyld for Hovedgaardens Vedkommende, medens Bøndergodset ansattes til henholdsvis 229 Tdr. 4 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. og 2 Skp. 2 Fdk. 2 Alb., jfr. S. 45 Note 1.

²⁾ [*Iversen*]: Almennyttige Samlinger etc. XXII, 100, 102, 132, 140, 142.

mand over Coldinghuus Amt", Hans de Hoffman, fortæller i Supplementet til Pontoppidans danske Atlas, at der paa St. Hans Klosters Grund 1765 er „byggt to Herre-Gaarde, den ene: Marienlund, i Hedegaards Skov, hvor Stue-Huuset er opbyggt af Kiøbmand Eielskov; den anden: Aalykkegaard,

Fig. 7. HOVEDBYGNINGEN ca. 1864.

Længst til venstre Jægermester Steenbach. — Efter Fotografi tilhørende Jægermesterinde Steenbach, født Baronesse Wedel-Jarlsberg.

først opbyggt af Borgemester Holm, og nu 3: senest 1774 fuldført af Sr. Møller".¹⁾

Det er næppe ganske nøjagtigt, naar Casper Frederik Wegener i en Afhandling om sin Morfader

¹⁾ *Hans de Hoffman*: Supplement til den danske Atlas etc., Kiøbenhavn 1774, VI, 598. Jfr. VI, 680: „Aalykkegaard paa St. Hans Closters Grund ved Odense, blev 1765 en Herre-Gaard, opbyggt af Borgemester Holm, og fuldført af Sr. Møller“.

„Nogle Erindringer om Stadshauptmand i Odense Peter Engelbert Kellinghusen etc.“ fortæller, at denne var „en Ven af den rige Købmand Søren Møller, der saavidt jeg veed, ejede og byggede Aaløkkegaarden, ligesom Eielschow det endnu større Marienlund,“¹⁾ idet Søren Møller blot fuldendte den af Holm paabegyndte Bygning.

Borgmester Wolrath Holm, der døde ved Nytaars-tid 1766 (begravet den 8. Januar), boede paa paa Postgaarden. I Anledning af hans Erhvervelse af Aaløkken gik der det Sagn, at han skulde have købt den til Byen, men i Stedet „lod han sig den selv tilslaa.“²⁾ Om der ligger noget til Grund for denne Myte, vides ikke.³⁾

Paa et Epitafium over ham og hans Hustru Catharina Maria Holmsted († 1760) paa den sydlige Kormur i Vor Frue Kirke i Odense kaldes han „første Stifter og Eyer af Aaelycke-Gaard“. Epitafiets Indskrift, der er malet med Guldbogstaver paa sort Grund, omgivet af en smuk Træramme med forgyldte Hjørner, lyder i sin Helhed saaledes:⁴⁾

¹⁾ *Samlinger* til Fyns Stifts Historie og Topographie, udgivne af Fyns Stifts literære Selskab, VIII, 31-82, især S. 39.

²⁾ *J. Lauritsen*: Odense etc. S. 43; jfr. *S. H. Clausen*: Odense og Omegn, en lexikalsk Beskrivelse, Odense 1863, S. 2 Noten; sammesteds hedder det iøvrigt, at Holm „oprettede Aalykkegaard, som han tidels opførte 1764. Hovedbygningen, 2 grundm. Fløje [?] er fra 1788“.

³⁾ *Engelstoft* S. 373 Note 3.

⁴⁾ Jfr. *H. Rasmussen*: Vor Frue Kirke i Odense, S. 21 f, hvor Epitafiet er afbildet og Indskriften gengivet.

Luc. XIX Cap. 40 V.

*Dersom end alle andre skulle tie,
skal dog denne Steen raabe
og vidne for Efterkommerne*

om

*den i Livet ærlige velfortjente i Døden salige
Odense Byes øverste Borgemester¹⁾*

WOLRAT HOLM

*første Stifter og Eyer af Aaelucky-Gaard
som herunder hviler og er begravet*

d. 8. Januarij Aar 1766

tillige med sin kjære Hustrue

CATHARINA MARIA HOLMSTED

forhen død og begravet d. 22. Sept. Ao. 1760.

Han,

*der var en Støtte for Borgerskabet i sit Liv
nyder i deres kjærlige Minde og gode Eftermæle
den beste Ærestøtte efter sin Død.*

*Tre Sønner og Døttre velsigne hans Navn
som høster af Gaarden nu Frugter og Gavn.*

Posuit amico amicus

HOLLEND AHL.

*Til dette Epitaphii og Begravelses
bestandig Vedligeholdelse er givet til Kircken
Capital 100 Rdl. og fast sat udi
Krage Løkken.*

¹⁾ Endnu paa Holms Tid kunde man tale om en „øverste Borgmester“, idet der først den 14. Marts 1766 udstedtes et Reskript til Stiftsbefalingsmanden over Fyns Stift om, „at Magistratens Antal i Odense for det Første ikkun skal bestaae af en Borgemester og 2 Raadmænd med Løn“. *Laurids Fogtman*: Kongelige Rescripter, Resolutioner og Collegiebrev for Danmark og Norge (Kbhvn. 1786) VI, I, 15-16.

I Vor Frue Kirkes Vaabehus ligger i det nord-østlige Hjørne en stor, meget slidt Ligsten fra første Halvdel af det 16. Aarhundrede. Paa Fodstykket er indhugget følgende:

Her under hviler
velædle og velvise Borgemester
WOLRAT HOLM
med sin afdøde Hustru
CATHRINE MARIE HOLMSTED
og øvrige afdøde Familie
som ovenstaaende Epitaphium nærmere udviser.
Anno 1786.

Langs med Ligstenens Længdesider er der mønstrede Pilastre, hvis Kapitæler bærer en Halvbue, under hvilken der er udhugget en stiliseret Muslingeskal. Midt under denne er der anbragt et Dødninge-

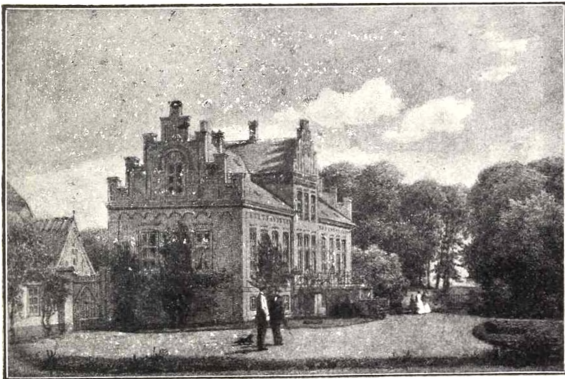

Fig. 8. HOVEDBYGNINGEN 1867. Efter Litografi.

hoved over et Skjold med et næsten udvisket Vaabenmærke. Paa Ligstenen findes et stort Reliefbillede af en Mand med flad Kalot, stor Halskrave, en Bog el. lign. i Haanden, og hans Hustru med rund, tætsluttende Hovedbeklædning, mindre Krave og lang Kjole. I Stenens øverste højre Hjørne et ligeledes meget utydeligt Vaabenskjold. Paa Halvbuens øverste Halvdel læses:

Herren skal obne min graf och
m[it le]gem skal opstaa tel ere.

Derimod kan af Indskriften i venstre Bue kun skelnes enkelte Bogstaver.

Stenen har været meget slidt allerede for halvandet Aarhundrede siden, da den blev lagt over Holms Grav og fik ny Indskrift; formodentlig har den i lang Tid ligget i Korgulvet, midt i Vaabenshuset eller paa et andet udsat Sted.

VI.

Da Wolrath Holm som nævnt allerede døde to Aar efter Købet af Aaløkken, naaede han ikke at faa Skøde paa den; derimod blev det kgl. Skøde udstedt til hans Arvinger den 18. August 1767. Næste Aar (17. Juni 1768) skødede Testamentseksekutorerne Gaarden til Forpagter Christopher Møller paa Nordborg paa Als.¹⁾ „Og som velbemelte Sr. Chri-

¹⁾ Udskrift og Udtog af Fyenboe Landstings Skiøde- og Pante-Bøger 1646-1805 Fol. 46 b (i Landsarkivet i Cdense):

„Vi undertegnede *Executores Testamenti* efter afgangne Borge-

stopher Møller" — hedder det i Skødet — „haver erlagt og giort saadan Rigtighed for den for Gaard og Gods accorderede Kiøbe Summa 60,000 Rdr. siger

mester *Wolrat Holm*, som boede og døde i *Odense*, Jeg *Jens Mathias Hollendah* [I] Deres Kongelige Mayestets Bestalter *General Auditor* og Landsdommer udi *Fyen* og *Langeland*, Jeg *Peder Rønnow* Kongelig Mayestets Birkedommer til *Ulriksholms* og *Østergaards* Birk, saa og *Procurator*, tillige med Jeg *Jacob Holm*, Sognepræst for *Høyen* og *Jerlev* Meenigheder i *Jydland* i *Riber* Stift, tilstaae og hermed vitterlig giøre, at vi fra afgangne Borgemester *Wolrath Holms* Stervboe og Arvinger, til velædle Hr. *Christopher Møller*, Forpagter paa *Nordborg* paa *Alsø* Land, og hans Arvinger, have solgt og afhændet, ligesom vi og hermed sælger, skiøder og aldeeles afhænder, den frie Sæde Gaard *Aaelykkegaard* kaldet, tillige med underliggende Bøndergods, som Salig Borgemester *Wolrath Holm* haver til forhandlet sig i Aaret 1764, den 14de *November* og efterfølgende Dage, paa den over det forrige *Fyenske Rytter District* holdte *Auction*, i Følge Deres Kongelige Mayestets, allernaadigste udstædte Skiøde under Dato 18. *August* 1767, som Kiøberen hermed *originali extraderes*, til hiemmel og Adkomst. Bemeldte *Aaelykkegaards* Hovedgaards Taxt, er Ager og Eng, effter Landmaalings nye *matricul*, saasom a) *Aaaelykke* tilligemed *Torslund*, *Smedehaugen*, *Brasen* og *Wiedeholmene* 41 Tdr., 2 fr., 1 alb. og Skovskylld 1 skpp., 1 fr. b) af *Store Kræmmer-Mark* 23 Tdr., 4 skpp., . . . tilligemed underliggende Bøndergods, Ager og Eng 229 Tdr., 4 skpp., 1 fr., 1 alb., og skovskylld 2 skpp., 2 fr., 2 alb. . . . tilligemed den aarlige Landgilde 244 Rdr. 27 sk. samt Huus og Hovnings Penge 30 Rd. 1 sk. alt i Følge det kongelige allernaadigste Skiødes og hoshæftede Jordebogs videre Formælding og Indhold“.

Dernæst følger det i Teksten anførte Stykke, hvorefter Skødet fortsætter: „og tilstaaer vi, at Sal: Borgemester *Holms* Stervboe og Arvinger, ingen ydermere Lod, Deel eller Rettighed haver til, eller udi fornevnte *Aaelykkegaard* og underliggende Bøndergods, være sig Borge og Ladegaards Bygninger, Skove, Jagt, Fiskerie, Landgilde, Huus og Hovnings Penge, Stedsmaal, Mandskab og ald anden Herlighed, som med Rette dertil henhøre; Men samme Hovedgaard og Bøndergods skal altsammen herefter tilhøre Hr. *Christopher Møller* og hans Arvinger med lige og samme Ret og

Tredsindstve Tuusinde Rigsdaler, saaledes, at efter at der udi Gaard og Gods bliver staaende deraf 17640 Rdr. 47 sk. siger Sytten Tuusinde, Sex Hundrede og Fyrgetve Rigsdaler 47 sk., til Hans Mayestet Kongen imod aarlig Rente, saa haver da bemelte Sr. Christopher Møller gjort fuldkommen og fornøvelig Betaling og Rigtighed for den øvrige Part baade af Capital og Renter til Dags Dato..."

Christopher Møller ejede derefter Aaløkkegaard i næsten 17 Aar, indtil han ved Skøde af 18. April 1785¹⁾ „tilstaar og hermed for alle vitterlig gjør, at have solgt og afhændet, ligesom ieg og hermed,

Rettighed som Salig Borgemester *Holms* Stervboe og Arvinger samme haver eyet og tilhørt, efter det Kongelige allernaadigste Skiødes nærmere Forklaring og Indhold. Følgelig skal Sal: Borgemester *Holms* Arvinger i Overeenstemmelse med aller høystbemelte Kongelig Skiøde og Kiøbe *Conditionerne* af 1ste og 26. May 1767, holde Kiøberen og hans Arvinger skadesløs for dette Køb i alle Maader. Til Bekræftelse haver vi dette Skiøde egenhændig underskrevet og forseglet. Odense den 17. Junii 1768.

J: M: Hollendahl, P: Rønnow, I: Holm.
(L. S.) (L. S.) (L. S.)

Efter Begiering ved min Tilkomst til Odense underskriver til ydermeere Bekræftelse.

H: Holm.
(S. L.)

Den i Skødet nævnte „Jorde Bog over Aalykkegaard og underliggende Bøndergods udi Odense Amt“ er indført i samme Pantebog Fol. 48-49; den indeholder Fortegnelse over „Aaelykken samt Torslund, Smedehaugen, Brassen og Wiedeholmene“; endvidere Store Kræmmer-Marken, Bøndergods i Brobye, Bolbroe, Stegsted, Høyberg samt Hanebeks Huuset og Bake-Huuset. „Saaledes rigtig forfattet til at følge indbemelte Skiøde: Odense *ut supra*“.

¹⁾ Skødet, der blev thinglæst Torsdag den 27. April 1785 er ligesom det foregaaende indført i „Udskrift og Udtog af Fyenboe Landstings Skiøde- og Pante-Bøger 1646-1805 Fol. 259 f.“. Sammesteds Fol. 260-267 er indført C. Møllers Jordebog af 18. April 1785.

sælger skiøder og aldeles afhænder til min kiære S(v)ligersøn Hr. Frantz Jockum Leth og hans Arvinger den frie Sædegaard Aalykkegaard kaldet, tilligemed underliggende Bøndergods".

Købesummen var den samme som da Møller selv erhvervede Gaarden -- 60,000 Rdl. hvoraf 17003 Rdl. og 19 Sk. skulde blive staaende i Gaarden som 1. Prioritet til 4 pCt. aarlig Rente. Ligeledes var

Fig. 9 HAVETRAPPEN (SOMMEREN 1915).
Set fra samme Sted som Fig. 7.

Hovedgaardstaksten og Skovskylden den samme, medens Bøndergodset var gaaet ubetydeligt tilbage¹⁾ og Landgilden en Del frem, saa at den nu tilligemed „Huus og Hovnings Penge“ udgjorde „368 Rdl. 3 Mk. 8 Sk., 12 Lam, 13¹/₂ Gaas, 50 Stk. Høns og 26 Snese Eg“. Ogsaa ved denne Lejlighed blev der optaget en Jordebog over Gaardens Tilliggende.

¹⁾ Nemlig 1 Td. 2 Skp. 3 Fdk.

Imidlertid maatte den kære Svigersøn til Gengæld for, at han fik Gaarden saa billigt -- efter Christopher Møllers Mening meget under dens virkelige Værdi -- give Afkald paa al yderligere Arv efter sin sin Svigerfader paa egne, sin Hustru Anne Katrines og deres Arvingers Vegne.¹⁾

Frands Joachim Leth, der senere blev Landvæsenkommisær og Etatsraad, ejede Aaløkkegaard, hvis Hovedbygning han opførte 1788, i halvtredsindstyve Aar til sin Død (17. Maj 1835), hvorefter hans Enke, Etatsraadinde Ane Marie Leth, født Lange, i Forbindelse med sin Lavværge, Proprietær Julianus Haastrup, Hjortholm, den 6. Oktober 1842 solgte²⁾ den til Pastor Børge Henrik Knap af Haagerup³⁾ for 192,063 Rbd. 92 Sk.⁴⁾ Efter Omvurderingen var Hovedgaardstaksten 64 Tdr. 2 Skp.

¹⁾ C. E. Secher og Ferd. Richardt: Danske Kirker, Slotte, Herregaarde og Mindesmærker, Kbhvn. 1867, 7. H. Sp. 40.

²⁾ Skødet blev udstedt 4. Juli 1843 og tinglæst 13. Juli 1843. Odense Herreds Skøde- og Panteprotokol 1840-1844 Fol. 681-682b. (Ting- og Arresthuset i Odense).

³⁾ Knap var Sognepræst i Brahetrolleborg og Krarup.

⁴⁾ Købesummen blev berigtiget paa følgende Maade: 10,000 Rbd. betales kontant ved Købekontraktens Underskrift, den i Gaarden indestaaende Prioritet paa 17,003 Rdl. 19 Sk. Sølv i „kongelige Penge“ (jfr. ovenfor S. 41) overtoges af Køberen, som endvidere indfriede de i Gaard og Gods indestaaende Prioriteter nemlig 7,000 Rbd. til Fyens Stifts gejstlige Enkekasse, 16,000 Rbd. til Etatsraad Rottbølls Arvinger eller Københavns Overformynderi og til Nationalbanken 8,000 Rbd.; 1. Maj 1843 betales kontant 59,060 Rbd. 73 Sk. og endelig udstedtes til Etatsraadinde Leth en Panteobligation for 75,000 Rbd., tinglæst 13. Juli 1843, samme Dag som Skødet, jfr. Note 2.

og $2\frac{5}{8}$ Alb. og Skovskylden 1 Skp. og 1 Fdk. Bøndergodset var omtrent det samme, som da Leth købte Gaarden.¹⁾

Aaret efter at Pastor Knap for den nævnte ret betydelige Sum havde erhvervet Aaløkkegaard, tog han sin Afsked (1844) og flyttede til Gaarden; han blev Konsistorialraad og Ridder af Dannebrog, men døde faa Aar efter Købet (12. November 1850), hvorefter Gaarden gik over til hans Enke, Christine Sophie, født Prætorius, som derpaa sad inde med den i fire Aar til sin Død (27. November 1854). Ejendommen var siden Knaps Død bleven drevet af Forvalter Hermann Jacob Esmann, der vedblivende var Bestyrer indtil 1864,²⁾ da den af Eksekutorerne³⁾ i Boet efter Knap og hans Hustru blev overdraget til Ægteparrets Dattersøn, cand. jur. Henrik Charles Steenbach (1839-1898) paa en Række nærmere fastsatte Vilkaar.⁴⁾

¹⁾ Bøndergodset ansattes 1768 til 229 Tdr. 4 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. Ager og Eng; 1785 til 228 Tdr. 1 Skp. 3 Fdk. 1 Alb. og 1843 til 227 Tdr. 4 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. „hoveripligtigt, contribuabelt Hartkorn“. I Knaps Tid blev Størstedelen af Bøndergodset solgt fra, saa at der 1864 kun var 30 Tdr. 6 Skp. 3 Fdk. 2¹/₄ Alb. tilbage.

²⁾ Jfr. *S. H. Clausen*: Odense etc. S. 2.

³⁾ P. E. Hall, I. Lemvigh og Carl Schack,

⁴⁾ Saaledes maatte han i Følge Skødet, der udstedtes i København 5. November 1864 (tinglæst i Odense 17. November s. A.), forpligte sig til 1) at overtage og forrente de i Ejendommen staaende kgl. Penge, 2) overtage og indfri 32,000 Rdl., der tilhørte Overformyndieriet som Bestyrer for Grosserer Ryans Legat, 3) i Overensstemmelse med Enkefru Knaps Testamente af 10. April 1854 § 5 indrømme „Jomfru Petersine Næraae Braat for hendes Livstid 3 anstændigt istandsatte og meublerede Værelser

Bøndergodset var paa dette Tidspunkt svundet betydeligt ind; det var nu kun ca. 31 Tdr., nøjagtigt 30 Tdr. 6 Skp. 3 Fdk. 2¹/₄ Alb., beliggende i Bolbro, Stegsted og Næsbyhovedbroby.

med Kogeindretning i Kakkelovnen i den forhenværende Forpagterbolig paa Aalykkegaard, hvorfor han hvert Aars 26. Novbr. leverer hende 1 Fjerding Smør og 1¹/₂ Favn tørt, storslaaet Bøgebrænde, som han besørger skaaret til Kakkelovnsbrænde og hensat paa et bekvemt aflaset Gjæmmested, samt leverer hende daglig 1 Pot nymalket Mælk, hvorimod det hende af Boet til Brug leverede Indbo tilfalder Hr. *Steenbach* ved hendes Død"; 4) endvidere respektere „alle saavel af de Afdøde som af Boet for Eiendommens eller dennes Personales Vedkommende indgaaede Contracter, Forpligtelser og Overenskomster" samt særlig overtage og sikkre „saaledes som han med Godsforvalter *Hermann Jacob Esmann* derom maatte forenes, de denne og hans Hustru ved afdøde Enkefru *Knaps* Contract af 24de Februar 1853, læst den 3die Marts s. A., i dens Post 6 No. 2 tilsagte Rettigheder, sammenholdte med Taxationsforretningen af 31te October 1861 over Fæstegaarden No. 6 i Bolbro"; 5) oppebære „alle Indtægter af Eiendommen, som forfalder til Betaling efter den 31te October d. A. samt hele indeværende Aars Høst, hvorimod han udreder Skatter, Afgifter og Debutater m. v. med en Trediedeel for 2det Halvaar d. A. samt Tiender for Aaret 1864, og derefter samtlige disse *Onera* for Fremtiden. Særlig bemærkes, at ved det den 3. October 1848 læste Fæstebrev til *Knud Larsen* paa *Snapindhuset* er tillagt Huset ca. 2 Tdr. Land af *Aalykkegaards Snapindmark*, at der paa Eiendommen findes Bankhæftelser, at ifølge kgl. Resolution af 10. Novbr. 1855 og Bank Declaration af 17. Decbr. f. A. skal Huuslodden Matr. Nr 21 b i Næsbyhovedbroby forenes med et af de jordløse Huse i Byen, naar dette bliver ledigt m. v., at der af *Hanebækshuset* svares til Odense By en aarlig Jordskyld af 3 Mark og at der til Gaardene gl. Matr. No. 10 og 21 i Broby er i sin Tid henlagt 3 Tdr. 2 Skp. 3 Fdk. 1 Alb. gl. Hartkorn Kirkejord, hvoraf til Næsbyhovedbroby Kirke aarlig svares 2 Rd. 84 Sk. Sluttelig bemærkes, at af Hovedgaardens Tiliggende er fra *Kræmmermarken* og *Slotsløkken* til Jernbanen og Hestebanen exproprieret forskellige Arealer, hvis Størrelse ikke

Under Krigen 1864 var Kong Christian IX og Kronprins Frederik (VIII) indkvarteret paa Aaløkkegaard; i denne Anledning blev H. C. Steenbach udnævnt til Jægermester, hvorimod han senere afslog at modtage andre Udmærkelser. Ved Indvielsen af Odense Kanal tilbød Christian IX ham Kammerherretitlen, men ogsaa dengang sagde han nej.

De første Aar under Steenbach som Ejer gennemgik Gaarden store Forandringer. Der blev lagt et Lag gule Mursten udenom den allerede ret anseelige Hovedbygning, der endvidere blev forsynet med takkede Gavle og 3-Fags Frontespice til Gaard- og Havesiden og dækket med blaat Skifertag. Fig. 7 viser Hovedbygningen inden Forandringen, Fig. 8 umiddelbart efter. 1866 opførtes de to store Staldbygninger, den søndre (Hestestalden) med tre straaatakte Kviste ud mod Gaardspladsen, den nordre (Kostalden) med fem tilsvarende, beklædt med blaat Tegl. Disse to Længer var mod Vest forbundne ved den store Lade, der blev bragt hertil fra Norge, vistnok i anden Halvdel af det 18. Aarhundrede. En af Bjælkerne var mærket 1590, saa den har formentlig været benyttet et

vil kunne med Nøjagtighed erfares, forinden Jernbanen er fuldført og den i Frd. 5te Marts 1845 foreskrevne endelige Opmaaling af Landinspecteuren foretagen, hvisaarsag der for de saaledes exproprierede Arealer forbeholdes Hr. *Cand. juris Steenbach* overensstemmende med den over Eiendommen den 21. Juli d. A. og den 15. Sept. næstefter afhjemlede Taxationsforretning en Erstatning af Boet beregnet til 400 Rdl. pr. Tdr. Land af *Slotsløkken* og til 300 Rdl. pr. Td. Land af *Kræmmermarken*".

Par Aarhundreder inden den blev genopført paa Aaløkkegaard. Denne prægtige, gamle Bygning, hvis Egetømmer-Konstruktion vakte alle kyndiges Beundring, blev i Aaret 1912 revet ned for at fremme Salget af Byggegrunde langs Skovbrynet Vest for Gaarden. Der er nu kun tilbage en Dynge

Fig. 10. RESTERNE AF DEN GAMLE LADE (April 1916).
I Forgrunden en Stabel Munkesten.

Murbrokker og røde Munkesten, som efter deres Form og Størrelse synes at stamme fra det 16. Aarhundrede (se Fig. 10).

Den vigtigste Begivenhed i Gaardens Bygningshistorie i det sidste halve Aarhundrede er Opførelsen af Taarnet ved Hovedbygningens Sydgavl i 1880.¹⁾ Fra dets Top har man en vid Udsigt over Odense og Skovene i Omegnen.

¹⁾ Et Billede af Gaarden set fra Sydøst findes i *I. C. B. la Cour: Danske Gaarde, Aarhus 1906 ff, III, 412.*

VII.

I det foregaaende er det forsøgt at gøre Rede for den Udvikling, som karakteriseres ved St. Hans Klosters stadig mere og mere udvidede Ejendomsret over Aaløkken, indtil denne ved Reformationen lægges under Kronen, som ejer den de følgende to Aarhundreder.

Da Wolrath Holm ved Ryttergodsauktionen 1764 samler de spredte Jorder til en Hovedgaard, begynder et nyt Afsnit i Aaløkkens lange Historie; det foreløbigt sidste indledes i Juni 1868, da Kræmmermarken (120 Tdr. Ld., 15 Tdr. Htk.) sælges til Odense Kommune for 55,000 Rdr. Samtidig erhvervedes Tarupgaard for 78,000 Rdr. for Jorden med Bygninger og 7,000 for Besætningen. Ved den kort forud stedfundne Udtørring af Næsbyhoved Sø indvandt Aaløkkegaard ca. 100 Tdr. Ld. Engareal af de 220, der i det hele blev tørlagt.¹⁾ Dette gav forøvrigt Anledning til en Proces med Ejeren af Næsbyhoved.

Den Udstykningsperiode, der nu paafølgte, skal ikke her skildres i Enkeltheder, da det vilde kræve uforholdsmæssig megen Plads at gøre Rede for de enkelte Grundsalg, som næppe heller kan have no-

¹⁾ Til Værn mod den daværende Næsbyhoved Sø var der ved Odense Kanals Udgravning anlagt en Dæmning, som Kommunen ejede i Følge Skøde fra Staten af 1. April 1858, og som den 25. Januar 1882 blev tilskødet Jægermester Steenbach for 100 Kr., tinglæst 23. Februar 1882. — Odense Herreds Skøde- og Pante-protokol 1881-82, Fol. 426 b.

gen almindelig Interesse. Til Slut skal blot nævnes de vigtigste Forandringer i Ejendomsforholdene til Belysning af Udviklingen.

Skønt der allerede i Slutningen af det 19. Aarhundrede solgtes flere Parceller og Byggegrunde — saaledes til Odense offentlige Slagtehuse og Eksportslagteri, hvis Bygninger uheldigvis opførtes ud for Kongensgade, som derved var afskaaret fra en senere Forlængelse gennem Aaløkkemarken — bevaredes dog endnu i Steenbachs Tid Hovedmængden af Gaardens Areal samlet. Ved Steenbachs Død (1898) gik Aaløkkegaard og Tarupgaard over til hans Enke, Jægermesterinde Steenbach, født Baronesse Wedel-Jarlsberg,¹⁾ som to Aar senere — 1900 — solgte den ved Bogense Landevej beliggende Eng (ca. 28 Tdr. Ld.) til Overretssagfører Chr. Rasmussen og Tømrermester M. Madsen for 72,000 Kr., efter at den forgæves havde været tilbudt Odense Kommune.

Med Undtagelse af den ca. 90 Tdr. Ld. store Aaløkkemark, der ligger mellem Aaløkkegaard og

¹⁾ Jægermesterinde Nielsine Steenbach (f. 1844), der blev gift med Ejeren af Aaløkkegaard 1866, er Datter af Kommandør i den norske Marine Baron Herman Wedel-Jarlsberg (1811-1867) og Frederikke von Benzon (1821-1916). Faderen var Søn af kommanderende General i Norge, øverste Kammerherre, Hofchef Baron Ferdinand Wedel-Jarlsberg (1781-1857) og Juliane Wilhelmine von Benzon (1783-1853). Moderen, Frederikke von Benzon, var Datter af Kammerherre Christian Frederik von Benzon (1786-1875) til Christiansdal og Nielsine Jermin (1796-1867) til Stamhuset Lønborggaard. Jfr. Danmarks Adels Aarvog XXXIII, 53 og 541.

Odense By, afhændede Fru Steenbach i 1905 for 380,000 Kr. de to Gaarde til Overretssagfører Chr. Rasmussen, der faa Dage senere solgte Ejendommene til et Aktieselskab. Aaløkkegaard havde da siden 1842 været i Slægten Steenbachs Eje.¹⁾ Aaret efter (1906) købtes Tarupgaard for 158,000 af det nydannede „A S Tarupgaard“, medens Proprietær Victor Albert Goldschmidt for ca. 1/4 Mill. erhvervede Aaløkkegaard med Størstedelen af Tilliggendet, derunder Parken, Skoven og betydelige Engarealer, ialt omkring 210 Tdr. Ld. Selskabet, der nu hedder „A S Kongehusmarken“, beholdt kun ca. 40 Tdr. Ld., beliggende mellem Aaløkkegaards Alle og Rugaards Landevej; af dette Areal er en stor Del allerede udstykket og bebygget med Villaer.

Den ovenfor nævnte Aaløkkemark, som Jægermesterinde Steenbach beholdt ved Salget af de øvrige Jorder i 1905, afhændede hun i 1908 for ca. 800,000 Kr. til „A/S Aalykkemarken“. Af dette Selskab købte „A/S Odense Kvægtorv“ ca. 3 Tdr. Ld., hvorpaa Kvægtorvets udstrakte Bygningskompleks er opført (den store Kvæghal rummer over 1500 store Kreaturer). De danske Statsbaner ekspropri-

¹⁾ Jægermester Steenbach (1839-1898), Søn af Kaptajnløjtnant Henrik Steenbach (1807-1849), nedstammede fra Konsistorialraad H. B. Knap (se S. 44) gennem sin Moder, Elisabeth Vilhelmine Albertine Knap (1810-1852), der var en Datter af ham. H. B. Knap (1775-1850) var Søn af Justitsraad, Brygger Ludvig Christian Knap (1748-1825) og Ernestine Sophie Prætorius (1787-1854, se S. 45), Datter af Etatsraad Jeppe Prætorius (1745-1823) og Elisabeth Vilhelmine Lemvig (1747-1807).

erede i 1910 ca. 24 Tdr. Ld. i Anledning af Omordningen af Banegaardsforholdene i Odense.¹⁾ Paa det tidligere Agerland er der gravet en Forsænkning, hvori foruden det fynske Dobbeltspor Bogensebanen og nordvestfynske Banes Linjer ligger. En Viadukt danner Forbindelse mellem de to Halvdele af Aaløkkegaards Alle, der fremkom ved Udgravningen, ligesom en Jernbanebro, hvis Betonbuekonstruktion skal være enestaaende, forbinder Baneterrænet paa Udgravningens sydlige Side med Havnesporet, der skærer Alleen paa den nordlige.

Proprietær Goldschmidt afhændede 1909 sin Ejendom for 300,000 Kr. til „A/S Aalykkegaard“, som derefter i 1913 solgte Torslund²⁾ til Restauratør Th. Østerby for godt 31,000 Kr. og en Del af Engene til forskellige private.

Det følgende Aar kommer man efter langvarige Forhandlinger med Odense Byraad omsider saa vidt, at Kommunen beslutter sig til at købe Aaløkkemarken, Engen og Skoven foruden nogle mindre Parceller for en samlet Sum af ca. 850,000 Kr. I deres Kommentarer til den officielle Meddelelse, der udsendtes efter det ekstraordinære Byraadmøde den 22. December 1914, udtaler de odenseanske Dagblade deres Tilfredshed over, at Kom-

¹⁾ Det gamle Statsbaneterræn ligger forøvrigt ogsaa paa Aaløkkegaards tidligere Grund.

²⁾ Jfr. S. 6-7, 17, 25-26, 35, 41.

munen nu endelig havde bestemt sig til at erhverve disse Arealer.¹⁾

Det store Salg blev ordnet i 1915; „A/S Aalykkegaard“ solgte Skoven (ca. 72 Tdr. Ld.) og Resten af Engene (ca. 40 Tdr. Ld.), medens „A/S Aalykkesmarken“ afhændede ca. 60 Tdr. Ld. af den store

¹⁾ Saaledes skriver *Fyens Stiftstidende* den 23. December 1914: „Vi tror, at Odense Byraad har handlet rigtigt ved at købe denne Gang. Allerede et Par Gange før med Aars Mellemrum har der været Lejlighed for Kommunen til at erhverve de fleste af de Arealer, hvormed der her er Tale . . . Forholdene med Bebyggelse og Anvendelse af de her omhandlede Arealer [har] i de sidste Aaringer . . . udviklet sig saaledes, at Byen maatte tage Affære, hvis den skulde sikre sig nogen Indflydelse paa Udviklingen og Besiddelsen af Arealer, den maaske om nogle Aar absolut skulde bruge“.

Fyens Tidende udtrykker sig med større Reservation: „Den store Handel vil jo nok vække Røster baade for og imod. For dens Hovedtræks Vedkommende — at Byen sikrer sig Hold paa de Arealer, der grænser umiddelbart op mod Jernbanen og Havnen — vil der dog vistnok være overvejende Enighed om, at naar Lejligheden nu var her, burde der gribes til. Byen har før kunnet faa disse Arealer til en betydelig billigere Pris, end den nu maa give. Om den kunde have faaet dem lidt billigere ved at vente noget endnu, er uvist, og man vilde da løbe den Risiko, at disse vigtige Arealer i private Hænder og under en fremmed Kommune [St. Hans Landsogn] fik en Udnyttelse, der ikke var til Byens Tarv“.

Odense Avis skriver: „Byen erhverver derved nogle Ejendomme, som for længe siden burde have været Kommunens Eje, hvorved Prisen selvfølgelig ogsaa var bleven billigere end nu“.

I *Fyens Venstreblad* hedder det bl. a.: „Endelig er Handelen . . . gaaet i Orden, og Odense Kommune kommer derved i Besiddelse af Arealer, der for længe siden burde have været Byens Ejendom . . . Baade for Byens og især for Havnens Skyld var det paa høje Tid at faa erhvervet i alt Fald en Del af Arealerne, og at man resolut har købt Skoven med, hilser i alt Fald vi med Glæde“.

I *Fyens Social-Demokrats* Omtale af den store Grunderhver-

Mark¹⁾ til Kommunen, der tillige købte Chr. Rasmussen og Madsens Eng (se S. 50) og de derfra udstykkede Parceller.

Et nydannet Selskab, „A/S Aaløkkegaards Hovedgaard“, erhvervede — ligeledes i 1915 — selve Aaløkkegaard (Bygninger, Have og Park, ialt ca. ti Tdr.Ld.).²⁾

velse fremhæves det, at der forelaa en Erklæring fra Handelsforeningen, som tilraadede Købet med Henblik paa Havnens Udvidelse mod Vest paa Aaløkkeengen; derefter siges det, at „det er en stor og vigtig Beslutning. Byraadet her har taget, og den vil sikkert vise sig at være heldig under Hensyn til Byens og Havnens fremtidige Udvikling“.

¹⁾ Paa et i Gaardens umiddelbare Nærhed liggende Areal af Aaløkkemarken er der opført en Del meget smukke og karakteristiske mindre Villaer i gammel dansk Landsbystil som Led af en samlet Bebyggelsesplan, Arkitekten, Professor *Anton Rosen* har tegnet.

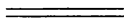
²⁾ Bygningerne er nu forsikrede for ialt ca. 125,000 Kr., hvoraf Hovedbygningen for 66,400. Angaaende Dyrknings- og Avlsforhold henvises til *Secher og Richardt*: Danske Kirker, Slotte etc. 7. H. Sp. 41-42 og *la Cour*: Danske Gaarde, III, 412. De vigtigste paa Ejendommen hvilende Byrder og Forpligtelser er: Forening, tinglæst 24. Maj 1849, med nogle Fæstere i Bolbro og Stegsted om Hoveriets Forandring til en Pengeafgift. Deklaration, tinglæst 4. Decbr. 1873, angaaende Behandling som Fredskov af et nærmere betegnet Areal af Matr.-Nr. 1 a. I Følge Skøde, tinglæst 23. Febr. 1882, skal Ejeren af Aaløkkegaard vedligeholde til almindelig Afbenyttelse en Gangsti af mindst 2 Alens Bredde paa den solgte Del af Dæmningen (se S. 49 Note 1). Deklaration, tinglæst 25. August 1892, om Sløjfning af Vejgrøften langs Odense-Bogense Landevej paa en Strækning af 16 Alen og Nedlægning af en Drænsledning (9" gl. Rør) foruden Anbringelse af en Nedløbsbrønd. Forpligtelser og Rettigheder med Hensyn til en Drænsledning. Deklaration, tinglæst 17. Januar 1901, angaaende Betingelserne for den af Odense Amtsraad givne Tilladelse til at sløjfe Vejgrøften langs Rugaards Landevej paa en Strækning af ca. 1046 Alen.

Havens prægtigste Træ er den store Kuppelbøg (se Fig. 2 og 6), men iøvrigt findes der mange smukke Træer¹⁾ (saaledes „Valnøddegangen“, Fig. 4) og to lange Alleer af Hasler.

— —

Har end Aaløkkegaards Jorder i Overensstemmelse med Udviklingens Lov maattet udstykkes, efterhaanden som Odense By voksede sig større og større, saa danner dog endnu Hovedbygningen og Haven, omgivet af Skov og Eng, et fredfuldt Hele. Forhaabentlig vil dette vedblive at være saaledes, saa at den store Bøg, der har været Vidne til fire Aarhundreders Omskiftelser, stadig kan bevare Mindet om svundne Tider.

¹⁾ I den Side 13 Note 3 nævnte Artikkel i *Fyens Stiftstidende* den 4. Januar 1915 findes et Billede af Hovedbygningen, set fra Haven; paa dette ses et Plantantræ, der imidlertid blev fældet tre Aar tidligere.